

ARKEOLOJİNİN YENİDEN-İNŞASI
Teori ve Pratik

MICHAEL SHANKS
CHRISTOPHER TILLEY

Çeviren: Ümit TATLİCAN

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

ARKEOLOJİNİN YENİDEN-İNŞASI

Teori ve Pratik

MICHAEL SHANKS & CHRISTOPHER TILLEY

Orijinal Künye: *Re-Constructing Archaeology: Theory and Practice, Second edition, Routledge, 1992.*

Çeviren: Ümit TATLİCAN (1. Bölüm: Murat AYDAŞ)

Editör: Zeynep Serap Tekten Aksürmeli

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Aralık 2021, Ankara

ISBN No: 978-605-7789-24-2

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

ARKEOLOJİNİN YENİDEN-İNŞASI

Teori ve Pratik

MICHAEL SHANKS
CHRISTOPHER TILLEY

Çeviren: Ümit TATLİCAN

İçindekiler

Şekiller Listesi	11
Tablolar Listesi	13
Önsöz	15
İkinci Baskıya Önsöz	19
Giriş	29

KISIM I

Arkeolojik teori ve pratikteki sorunlar: eleştiri ve gelişme

1.Bölüm: Bugünün Bakış Açısından Geçmiş	35
Giriş	35
Problematik Geçmiş	36
Zaman Yolculuğu: Bugünden Geçmişe Gitme	37
Topolojik düşünme	37
Metalaşmış zaman	39
Arkeoloğun rolü	41
Varılacak yer	43
Geçmiş Yeniden Yaratma	45
Arkeoloji-Tarih	46
Metin ve retorik	46
Mesafe	48
‘Hikâye anlatıcı’ olarak arkeolog	48
Arkeoloji - anlatı	50
Hakikat ve anlatı olarak arkeoloji	51
Arkeolojinin Pratiği	54
Gösterişli arkeoloji	54
Koruma ve miras	55
Meşrulaştırma	57
Sonuçlar	59
2. Bölüm: Pozitivizm ve ‘Yeni Arkeoloji’	63
Giriş	63
Yeni bir paradigma mı – geleneksel arkeolojinin diriltilmesi mi?	64
Bilgi-iddialarının temellendirilmesi: pozitivizm	67
Natüralizm	69
Fenomenalizm ve bilim/bilim-olmayan arasındaki sınır çizgisi	72
Sonuç	82

3. Bölüm: Arkeolojide Olgular ve Değerler	85
Giriş	85
Nesnel ve bilimsel bir arkeoloji:	86
Rasyonel yöntem ve tedavi	86
Şeyleştirme ve empirik düzenlilik	88
Geçmiş bugünün imgesi olarak güdümlenme:	89
İktisadî arkeoloji	89
Sistemler teorisi, statüko ve patoloji.....	92
Kültürel evrim, zamanın politikleştirilmesi	93
Evrim: biyoloji ve davranış	95
İstatistik, matematik ve nesnellik	98
Matematiksel arkeoloji	99
Yöntem olarak akıl: bir mantıksal arkeoloji	101
Meşrulaştırmalar ve arkeolojinin anlamı	104
Olgular ve değerler, ideoloji ve eleştiri	105
Yüksek kültüre ağıt	106
Değerli geçmiş	108
Sonuç: eleştirel bir arkeolojiye doğru.....	109
4. Bölüm: Geçmişin Sunulması: Müze İçin Kurtarıcı Bir Estetik.....	113
Giriş	113
KISIM BİR: MÜZELER	114
Eserin metalaşmış zaman içinde bir objeye dönüştürülmesi	114
Estetik eser	118
Geçmiş canlandırma	119
Anlatısal sergi ve 'bilgi olarak eser'	120
Sergilenen geçmiş	123
Müzenin erotiklikleri	127
Mağaza önünde metalaşma	129
Miras: mitsel bir geçmiş ziyaret.....	131
Çaba ve keşif: kahraman olarak arkeolog.....	135
KISIM İKİ: MÜZEDE GEÇMİŞ VE BUGÜN	140
Halkı eğlendirme: 'gerçek' ve 'popüler' arkeoloji.....	141
Kendi çağlarının yaratıları olarak arkeologlar	144
Geçmiş ve bugünün dolayımlanması.....	145
Performans olarak sunum	146
Çelişkili bugün	148
Sonuç: Kurtarıcı bir estetiğe doğru.....	149

KISIM II
Bir sosyal arkeoloji için perspektifler

5. Bölüm: Hermeneutik, Diyalektik ve Arkeoloji	153
Yorumlama Olarak Arkeoloji	153
Hermeneutik daire	154
Yorumlayıcının rolü	155
Dörtlü hermeneutik olarak arkeoloji.....	157
Tarihsel süreçte vücut kazanan düşünce.....	159
Hermeneutiğin ötesi, diyalektiğe doğru.....	161
Açıklama	163
Bilgi.....	165
Sonuçlar.....	166
6. Bölüm: Sosyal Arkeoloji: Araştırma-Nesnesi.....	169
Giriş	169
Eser, kültür, sistem.....	170
Özcülüğe karşı: ilişkisel bütün olarak sosyal sistem	173
Faillik ve toplumsal pratikler	177
Bir 'failliğin tabakalanması' modeli	181
Yapılar, yapılaştırmacı ilkeler.....	182
Yapılaşma	184
Çelişki, güç, ideoloji, değişme.....	185
Maddî kültür: nesneleş(tir)me ve toplumsal stratejiler	187
Maddî kültürde anlam.....	188
Sonuçlar.....	191

Kısım III
Maddî Kültür ve Toplumsal Pratikler

7. Bölüm: Stil ve İdeoloji.....	195
Giriş	195
Stil arkeologlar tarafından nasıl ele alınmıştır?	196
Norm teorisi	196
Stil değişkenliği	197
Bölgesel adaptasyon ve kap biçimi.....	199
Toplumsal etkileşim.....	200
Motor alışkanlıkların değişkenliği.....	200
Bilgi alışverişi	201
Etnik değişkenlik olarak stil	202
Alternatif bir perspektif.....	207
Bireyin merkezî konumdan uzaklaştırılması: bir toplumsal üretim olarak stil.....	208
Düzyen 1: Alışıl gelmiş toplumsal bilinç biçimlerinin dolayımlanması olarak sanat.....	211

Düzey 2: Sanat ve toplumsal gerçekliğin yeniden yapılandırılması	214
Düzey 3: Sanat ve sanata ideolojinin bulaşması	215
Stil: bir özet	217
Güney İsveç orta neolitik dönem seramiklerinde ideoloji olarak stil	217
Süslemelerin betimlenmesi	220
Süslemelerdeki düzenin belirlenmesi	221
Düzendeki anlamı yorumlamak	227
Özet	235

8. Bölüm: Toplumsal Değerler, Toplumsal Kısıtlayıcılar

ve Maddî Kültür:	237
Çağdaş Bira Kutularının Tasarımı	237
Giriş	237
<i>İNGİLİZ VE İSVEÇ BİRA KUTULARININ TASARIMLARI</i>	238
Örneklem stratejisi	238
Çeşitlilikteki kalıbı yakalama	240
İngiliz ve İsveç bira kutusu tasarımlarındaki farklılıklar	242
Renkler	242
Sözcükler, yazı stili ve sözcüklerin yönü	242
Tasarımlar	243
İngiliz bira ve hafif bira kutuları arasındaki farklılıklar	248
Renkler	248
Sözcükler, yazı stili ve sözcüğün yönü	249
Tasarımlar	249
İsveç bira kategorileri arasındaki farklılıklar	252
Renkler	252
Sözcükler, yazı stili ve sözcüğün yönü	252
Tasarımlar	253
<i>İÇKİ, DEVLET, TÜKETİMCİLİK, DİSİPLİN</i>	256
Erken dönem sınaî kapitalizm ve alkol üretimi	256
İş deneyiminde ve serbest zaman etkinliklerinde değişimler	258
İçki kullanma, sosyal kontrol ve disipline edici güç	260
Tüketimcilik, refah devleti ve içme pratiklerinin tıbbileştirilmesi	269
Bira endüstrisi	279
<i>MEDYADA ALKOL VE REKLÂMCILIK</i>	282
İçki ve gazeteler	282
Reklâmlar	288
Örneklem – problemler	289
Reklâmlar	291
Alkol reklâmlarının değişmeyen özellikleri	295
Britanya ve İsveç arasında sistematik farklılık sergileyen özellikler	296
İçki tipindeki ve ülke arasındaki değişkenlikler	297
Bira reklâmlarında anlam	299
<i>BİRA KUTULARININ TASARIMINA DAİR BİR ANLAYIŞA DOĞRU</i>	312

KISIM IV
Sonuçlar

9. Bölüm: Günümüzde arkeolojik teori ve pratik	321
EK: 1990'larda Arkeoloji	327
Eleştiri ve 'yeni arkeoloji'	327
Ontolojik ve epistemolojik sorunlar	329
Maddî kültür	334
Geçmiş okumaktan yazmaya	335
Geçmiş ve bugünün ilişkisi	338
Siyaset ve yeni sağ	341
Arkeolojinin yeniden-inşası	342
1990'lar için bir program	343
Tarihselliği anlamak	344
Bir arkeoloji bir yazımı geliştirmek	345
Söylem ve güç	347
Demokratik çoğulculuk	348
Yorumlayıcı politika	349
Ölümler bile güvende değil	351
Kaynakça	353
Dizin	373

Şekiller Listesi

Şekil 1.1 Arkeoloji için bazı meşrulaştırmalar.....	59
Şekil 2.1 Görünüş ve yorum.	74
Şekil 4.1 Estetik eser.....	118
Şekil 4.2 Yeniden keşfedilmiş dönem salonu.	124
Şekil 4.3 Beamish Vadisi.	132
Şekil 4.4 Canlandırılmış geçmiş	137
Şekil 5.1 Teorik olarak kavramanın basamakları	164
Şekil 6.1 Toplumsal bütünlük modeli	183
Şekil 7.1 Fjälkinge No. 9 anıt mezarın girişinin coğrafi konumu.....	218
Şekil 7.2 Fjälkinge No. 9 anıt mezarın giriş kısmı süslemelerin betimlenmesi	220
Şekil 7.3 Fjälkinge No 9'daki dört zamansal evreden çömler.	220
Şekil 7.4 İsveç TRB seramikleri üzerindeki süslemelerle ilişkili hiyerarşik bir sınıflandırma sistemi.	221
Şekil 7.5 Fjälkinge No 9'dan iki ömlek üzerindeki süsleme silsileleri.....	222
Şekil 7.6	227
Şekil 7.7 Fjälkinge No. 9'un kazılan alanı ve altı analitik mekânsal bölgeyi gösteren plâni.	228
Şekil 7.8 Fjälkinge No. 9'un giriş kısmındaki çömlek kırıklarının dağılımı.	229
Şekil 7.9 Fjälkinge No. 9'un giriş kısmındaki çömlek kırıklarının sağdan sola ve önden arkaya 1 m'lik kazı dilimlerine dağılımı	230
Şekil 7.10 Fjälkinge No. 9 dışındaki analitik mekânsal bölgelerde bulunan kapların değişen görelî frekansları.	231
Şekil 7.11 Sınıflandırma sisteminin çerçeveselendirilmiş her birincil biçimi için eğik dolguların frekansı.....	233
Şekil 8.1 Bütün bira kutuları için kaydedilen değişkenler.....	241
Şekil 8.2 İngiliz ve İsveç bira kutuları	243
Şekil 8.3 İsveç ve İngiliz bira kutuları üzerindeki yazılar.	245
Şekil 8.4 İngiliz ve İsveç bira kutuları (elinizdeki kitaba bakınız).	245
Şekil 8.5 İngiliz ve İsveç bira kutularının temel bileşenlerinin analizi	248
Şekil 8.6 İngiliz bira ve hafif bira kutuları	250
Şekil 8.7 A: İngiliz bira ve hafif bira kutularının temel bileşenler analizi	251
Şekil 8.8 İngiliz bira ve hafif bira kutuları.	252
Şekil 8.9 İsveç bira kutuları.....	253
Şekil 8.10 İsveç Kategori I bira şişesi etiketi (elinizdeki kitaba bakınız).....	254

Şekil 8.11 İsveç bira kutularının temel bileşenlerinin analizi.....	255
Şekil 8.12 İsveç bira kutuları arasındaki kategori farklılıkları	256
Şekil 8.13 1850-1910 arası Britanya (A) ve İsveç (B) için, bira tipine göre kişi başına (litre olarak) saf alkol tüketimi	263
Şekil 8.14 İngiltere/Gallerde ve İsveç'te 15 yaş üzeri 1.000 kişi başına sarhoşluktan mahkûmiyet.....	267
Şekil 8.15 İsveç 1945-1980 alkol kullanımı izleme kurullarının faaliyetleri	268
Şekil 8.16 10.000 kişi başına alkol satış miktarı.....	273
Şekil 8.17 Stockholm'de alkollü içki servis ruhsatı müracaatıyla ilgili mikro güç-politikası	274
Şekil 8.18 Britanya (A) ve İsveç (B) için içki tipine göre kişi başına alkol tüketimi.....	275
Şekil 8.19 Britanya ve İsveç'te 100.000 kişi başına akıl hastanelerinde veya psikiyatri koğuşlarındaki alkoliklerin frekansı.....	277
Şekil 8.20 İsveç Lund kentinin güneyden görünüşü	278
Şekil 8.21 Britanya ve İsveç'te (taralı kısım) 100.000 kişi başına bira fabrikası sayısı	280
Şekil 8.22 McEwan's Best Scotch Tyne Nehri üzeri, Newcastle Ocak 1984.....	300
Şekil 8.23 Pripp.....	301
Şekil 8.24 Pripps Eagle.....	302
Şekil 8.25 Carling Black Label	303
Şekil 8.26 Harp Hafif Bira	304
Şekil 8.27 Three Towns	305
Şekil 8.28 Federation Best Scotch	306
Şekil 8.29 Dart	307
Şekil 8.30 Newcastle Exhibition	308
Şekil 8.31 Lyckholms	309
Şekil 8.32 Porter	310
Şekil 8.33 Vaux Double Maxim.....	311
Şekil 8.34 Farklı alkollü içkiler arasındaki yapısal ilişkilerin basitleştirilmiş sunumu	315

Tablolar Listesi

Tablo 7.1 Süsleme silsilelerinin TRB'nin dört zamansal evresine göre alfabetik olarak kodlanmış frekansları.....	223
Tablo 7.2 TRB'nin 4 evreli zamansal ayrımıyla ilişki içinde kapların farklı süsleme kurallarına göre üretilen frekansları	223
Tablo 7.3 TRB'nin 4 evreli dönemleştirmesine göre çerçeveslendirilmiş ve çerçeveslendirilmemiş süsleme silsilelerinin frekansları.....	224
Tablo 7.4 TRB'nin 4 zamansal evresine göre çerçeveslendirilmiş ve çerçeveslendirilmemiş süslemelerin bileşimiyle ilişkili üretken kurallar çerçevesinde elde edilmiş TRB kaplarının frekansları.....	226
Tablo 8.1 İngiliz ve İsveç bira kutularının zemin renklerinin kullanılma sıklığına göre sıralamaları	242
Tablo 8.2 İngiliz ve İsveç bira kutuları ve şişe etiketleri üzerindeki resimli tasarımlar	246
Tablo 8.3 İngiliz bira ve hafif bira kutularının zemin renklerinin frekanslarına göre sıralanması.....	249
Tablo 8.4 Eylül-Aralık 1983 döneminde İngiliz ve İsveç gazetelerinde alkol hakkında yazılan yazıların ve alkol reklâmlarının frekansları	284
Tablo 8.5 Gazete analizi için kaydedilmiş değişkenler.....	286
Tablo 8.6 Alkol hakkındaki yazıların içerik analizinin sonuçları	287
Tablo 8.7 İngiliz ve İsveç alkol reklâmlarının bir içerik analizi için kullanılan kaydedilen değişkenler.....	291
Tablo 8.8 İngiliz ve İsveç alkol reklâmlarında içerik analizinin sonuçları	294

Önsöz

Elinizdeki kitap birkaç bakımdan çığır açıcudur. Bu nedenle, metnin, alana arkeolojik kulağın aşına olmadığı kavramları sokması şaşkırtıcı değildir. Bu konudaki güçlük cesaretimizi kırmamalıdır. O ayrıca yeni bir arkeoloji kuşağı – disiplinin felsefi olarak biçimlendirildiği ve eleştirel farkındalık içeren yeni bir çağ– içinde ortaya çıkan oldukça önemli bir kitaptır.

Arkeolojinin ilişkili diğer disiplinlerin gerisinde kaldığı izlenimi kolayca edinilebilir. Arkeologlar, pozitivistlere başka alanlarda pozitivism hakkında ciddi şüpheler oluştuğundan uzun süre sonra sarılmış ve hatta onu benimsemiştir. İşlevselcilik ve sistemler teorisi sanki işlevselcilik eleştirisi ve yapı fikri yokmuş gibi benimsenmiştir. Daha ayrıntılı bir düzlemde, mekânsal arkeoloji Yeni Coğrafya'ya çok şey borçludur ve daha önce Glyn Daniels'ın (1962) *Pre-historyya Fikri* adlı kitabında büyük ölçüde Collingwood'un (1946) *Tarih Fikri*'nden yararlanması gibi, David Clarke (1972) *Arkeolojide Modeller*'de Chorley ve Haggett'in (1967) *Coğrafyada Modeller* adlı kitabını örnek almıştır. Kuşkusuz, karşı yönde bazı etkilerden bahsedilebilir, fakat yavaş gelişen genel bir alıntılama kalıbının epeyce yerleştiği söylenebilir.

Bu kitabı okumanın büyük bir çaba gerektirmesinin bir nedeni, arkeologlardan yeni gelişmeleri hemen yakalamalarının beklenmesidir. Kitapta uzunca zamandır sınırlı bir teorik alanla yetinen, yapısalcılıkla ve Marksizm'in bazı yönleriyle sadece yakın zamanlarda ilgilenmeye başlayan arkeoloğtan, yapısalcılıktan post-yapısalcılığa sıçraması ve eleştirel teoriyi, hermeneutiği, fenomenolojiyi, realist ve post-pozitivist felsefeyi göz önünde bulundurması istenmektedir. Bir bütün olarak arkeolojinin bu tartışmalara hızlı ve etkili bir biçimde girebileceğinden emin değilim ve bir anlamda kitap, zamanından önce veya tersine iş işten geçtikten sonra gelmiş olabilir. Arkeoloji öğretimimin ve literatürünün, elinizdeki kitapta tartışılan fikirlerin içerimlerinin, farklı arkeolojik verilerle ilişki içinde eleştirilmesi ve değerlendirilmesinden önce özümsemesi gereken çok şey vardır. Bunlara rağmen kitabın başardığı şey, cesur bir biçimde önümüze bir hedef koymasındır. Shanks ve Tilley çağdaş sosyal teoriler çeşitliliğini, arkeolojik verilerle bütünleştirmeyi önermektedir. Onların yaptığı şeyi anlamaya çalışırken tartışma düzeyimiz artmıştır. Bu

kitabın zorlu olması bizi korkutmamalıdır. Sonraki 10 yıl için görevimiz, kendimizi bu kitabı okuyabilecek düzeyde yetiştirmemizdir.

Arkeolojinin en başından beri muhtemelen en ayırt edici yönü, baskın biçimde empirist ve pozitivist yönelimlere sahip olmasıdır. Bu gelenekten kopuş yeni zemini Shanks ve Tilley'nin hazırladığı özel bir hattı temsil etmektedir. Tartışma her zaman öznel ve nesnel görüşler arasında bir karşılaşma ve etkileşim bağlamında ifade edilmiştir. İnsan deneyiminin öznel bileşenlerine ulaşmaya çalışanlar için bir kinik rölativizm tehlikesi her zaman pusudadır. Empirist ve pozitivist vurgular, içinde bulunduğu dönemde konumlanmış olan analizcinin rolünü bazen yeterince açıklayamaz görünmelerine rağmen, egemenliklerini sürdürmüştür.

Shanks ve Tilley, ömrünü tamamlamış öznelci ve nesnelci yaklaşımlar bölünmesini aşmaya çalışmaktadır. Onlar gerçek ve teorik arasındaki karşılıklı bağımlılığı toplumsal pratik bağlamında vurgular. Çoğu kişi arkeolojinin 'kapitalist bugün'ü ayakta tutan ve meşrulaştıran bir ideolojik pratik olduğunu söylemenin isabetli olup olmadığı hakkında bir şeyler söylemek isteyecektir. Okur bu kitapta ara ara geçmişin 'bugün içinde' politikadan ve güdümlenmeden başka bir şey olup olmadığı sorusuyla yüz yüze gelecektir. Bireysel bakış açısı her ne olursa olsun, Shanks ve Tilley arkeolojik analizciyi sahneye daha tam olarak yerleştirir. Böylece geçmişini sunma artık basitçe devlet memurunun değil, aksine bütün arkeologların ilgi konusu hâline gelir, çünkü bütün arkeolojik metinlerde bugünün dünyası 'geçmiş içinde' yeniden sunulmaktadır. Bu yüzden, kitabın bir kısmının müzenin rolüne ayrılması kesinlikle şaşırtıcı değildir. Teori ve pratik arasında tamamlayıcı bir ilişki vardır.

Bu kitapta ortaya konulan alternatif bakış açısının bir parçası olarak, 'geçmiş' bir tartışma alanı olarak görülür. Geçmişte keşfedilebilecek tek anlam yoktur. Arkeoloji süreci çok-anlamlılığı ve tartışmayı gerektirir. Bu tartışma ruhu içinde herkesin üzerinde uzlaştığı birleşik bir metodoloji arayışının reddedilmesi 'Yeni Arkeoloji'nin sınırlamalarıyla büyük ölçüde zıttır. Ve kitabın bu ruh içinde okunması gerekir. Sorulması gereken soru, Shanks ve Tilley tarafından sunulan dünya tasvirinin doğru olup olmadığı değil, "bu dünya tasvirine katılıyor muyuz, katılmıyorsak niçin?" sorusudur.

Arkeolojide çoğu kişi tarafından 'Yeni Arkeoloji'nin teorik bir buluştan ziyade metodolojik bir yenilik olduğu öne sürüldü. Bu kitaptaki son bir yenilik, hem yakın dönem hem de geleneksel arkeolojiyle bağlantı içinde, haklı olarak radikal bir teorik önermenin ileri sürülebileceğidir. Burada arkeolojinin doğasından birey ve toplum, yapı ve eylem ilişkisine kadar temel felsefi ve teorik önermeler tartışılmakta, maddî kültürün doğası ve stilin anlamı sorgulanmaktadır.

Bu kitabı okuyanlardan çok azı doğruluğunu sorgulamadıkları kabullerine ve dogmalarına aykırı olan bu yeni bakış açısından etkilenmeyecektir. Shanks

ve Tilley bizi düşünmeye –daha hızlı, daha derin, daha eleştirel gözle düşünmeye– zorlamaktadır. Onlar amaçlarına konuşulmayan sorunları tartışmayı teşvik ettikleri için ulaşacaklardır, doğal olarak bizler de.

IAN HODDER

İkinci Baskıya Önsöz

Arkeolojinin Yeniden-İnşası beş yıllık bir çalışmanın ardından Eylül 1985'te tamamlandı ve Nisan 1987'de yayımlandı. Beklenebileceği gibi, bu tarihten beri disiplinde çok şey gelişti, lâkin bu ikinci baskıda büyük değişiklikler yapmadık. Elinizdeki kitabın hâlâ arkeolojinin karakteri ve arkeolojik pratiklerin kazandığı biçimler, hangi ölçüde insan bilimi veya bilim olduğu hakkındaki süregelen tartışmaya, gerçekte ilgili terimlerin anlamlarını açıklığa kavuşturmaya hâlâ katkıda bulunabileceğini düşünüyoruz. Burada gerçekleştirilen beşerî bilimlerde pozitivism ve bilim eleştirisinin (bkz. Bölüm 2 ve 3) bir kısmı yaklaşık 10 yıl önce kitabı arkeoloji için ilk kez yeniden biçimlendirdiğimizde güncelliğini belli ölçüde yitirmiş görünmekteydi; arkeoloji başka disiplinlerde uzun zaman önce aşılın konuların gerisinde kalmıştı. Fakat hâlâ arkeolojiyi bilimsel bir disiplin olarak gören birçok kişi vardır, bunların sayısı bilhassa ABD'de oldukça fazladır. Muhtemelen arkeolojinin kompleksliği ve kapsamı nedeniyle bu bilimin uygulayıcıları arasında arkeolojik açıklama veya anlamın, analiz veya yorumun hangi biçimleri kazanması gerektiği konusunda hâlen büyük görüş ayrılıkları vardır. Bu bağlamda, *Arkeolojinin Yeniden-İnşası* en baştaki amacına –sorgulamaya ve düşünmeye teşvik etmeye– katkısını sürdürülebilir.

Kitaba *Norwegian Archaeological Review* dergisinde yayınlanan bir makalenin (Shanks ve Tilley, 1989a) gözden geçirilmiş bir versiyonunu ekledik. Arkeolojideki önemli bir teorik tartışma forumu olan bu dergide, bazı arkeologların makalemize ilişkin yorumlarına cevabımız yayımlandı. Bunları kitaba almadık, fakat bu gözden geçirilmiş yazı, arkeolojinin genel doğasına ilişkin eleştirilere cevaplarımızı içeren bir bileşimdir (Shanks ve Tilley, 1989b). Bu yazıyı elinizdeki kitabın bazı argümanlarını açıklamaya, genişletmeye ve güncellemeye ve bazı eleştirilere cevap vermeye katkıda bulunacağını düşündüğümüz için dâhil ettik.

Bu giriş yazısının geriye kalan kısmında *Arkeolojinin Yeniden-İnşası*'ndaki amaçlarımız ve niyetlerimizi özet olarak sunacak, bazı eleştirilere, özeleştirilere ve disiplin içindeki bazı önemli gelişmelere ışık tutacağız. Kitap bir "Ek" yazıyla sona erecektir.

Arkeolojinin yeniden-inşası: özet bazı açıklamalar

Teori ve yeniden-inşa

Kitabın öznel ve nesnel tamamlayıcı bir yön içeren başlığında, kendi araştırma-nesnesini yeniden inşa eden bir disipline ve bu disiplinin yaklaşık 30 yıldır süregelen yeniden-inşasına işaret edilmektedir. Kitabın arkeolojide teorik tartışma düzeyini yükselteceğini, David Clarke'nin 'eleştirel kendilik bilinci' olarak adlandırdığı şeye katkıda bulunacağını umuyoruz. Ayrıca, kazılarla ortaya çıkardıklarını pasif bir biçimde yansıtan veya sunan değil, aksine geçmişte aktif bir biçimde yeniden-inşa eden, yani geçmişleri yeniden-inşa eden bir arkeolojiyi ana hatlarıyla ortaya koymak niyetindeyiz. Burada arkeolojinin inşacı bir proje, geçmişin olduğu kadar bugünün de bir parçası olduğunu vurguluyoruz.

Arkeolojiyi deneyimlemek

Bir dizi bazı soyut argüman ve betimleme içeren *Arkeolojinin Yeniden-İnşası*, bize göre, arkeologların yaptıkları şey hakkındaki bazı düşüncelerin açıklamasıdır. Bu açıklamalar şöyle sıralanabilir: arkeologlar geçmişte bugün temelinde yorumlar, arkeoloji insanların (genellikle) eski eserler ve şeylerle yaptıkları bir şeydir; arkeoloji geçmişte olan şeylerin salt nesnel bir açıklamasını asla üretmez; arkeologlar geçmiş hakkında yazar, maddî kalıntıları yazılı olarak ve tasvirî biçimlerde sunar; 'maddî geçmiş' arkeolojik araştırma olarak deneyimlenir (arkeolojik çalışma geçmişte deneyimlemenin birçok aracından biridir). Bizi 'zaman', 'benlik' ve 'arkeolojik çalışma' arasındaki ilişkileri araştırmaya ve özelde 'nesnel geçmiş' ve 'öznel arkeolog' ayrımını ortadan kaldıracak ya da aşacak yöntemin felsefi temellerini geliştirmeye yönelten yukardaki gerçek öncüllerdir. Bu ayrımın disiplinin derinlerine kök saldığını ve geçmişte olan bir şeyi bilme biçiminden veya geçmişteki-bir-şeye ilişkin varsayımsal açıklamalardan fazlasını üretmek isteyen arkeologları engelleme girişimlerinden fazlasını içerdiğini düşünüyoruz.

Etîğe bir yer bulmak

'Nesnel geçmiş' ve bilinmeye çalışılan 'öznel bugün' karşıtlığını aşmak için etik olanı sonradan akla gelen bir düşünce olarak araya sıkıştırmak yerine, arkeolojik çalışmanın ayrılmaz bir parçası olan değerlere ve bilimsel bilgide ve girişimde bulunduğu inanan (kesinlik, etkililik ve kapsamlılık gibi) niteliklerden fazlasını içeren bir etîğe bir yer bulmak istiyoruz. Bu isteğimiz arkeolojik çalışmanın öznel ve siyasal boyutlarını kabul etmeyi veya daha doğrusu benimsemeyi gerektirir: Bugünkü yaşantımız, ilişkili yanlılıklar, eğilimler, değerler, politika, projeler ve özelemler, nesnel ve maddî geçmişte bilmenin önkoşullarıdır. Bu önkoşullar konusunda bazı arkeolojik projeler daha iyiyken

bazıları daha kötüdür; siyaset ve ideoloji eleştirisini farklı arkeolojilere uygulamakla ilgili herhangi bir tereddüt yaşamadık. Ayrıca arkeolojik pratiğin 'anlam-yüklü' yönlerine, bu yüzden ayrıca yazılarla ve iletişim kurarak diğerlerine nasıl sunulduğuna büyük önem atfediyoruz. 4. Bölümde ele alınan müzelerin kendi estetik değerlerini sergileme biçimleri de bu türden değerlendirmenin bir parçasıdır.

Toplumsala dair anlayışlar

Arkeolojinin "bugün içinde bir pratik" ve "bugünün maddî bir pratiği" olarak görülmesinin bu disiplini epistemolojik ve metodolojik ilkelerden ya da neyin bilgiyi oluşturması ve kabul edilebilir yöntem olarak neyin alınması gerektiğiyle ilişkili ilkelerden daha fazla yönlendirdiğini öne sürüyoruz. Arkeoloji, projelerimizden biridir ve maddî geçmişle ilişkili özel deneyimlere odaklanır. Arkeolojik bilginin neye benzemesi (örneğin hipotezler oluşturmaya ve sına-maya odaklanması) ve arkeolojik projelerin nasıl yürütülmesi (örneğin 'bilim-sel olarak') gerektiğine ilişkin soyut (felsefî veya başka türden) girişimlerden uzak durmamız gerekir. Yine de arkeolojide odaklandığımız *gerçek* ve *maddî* geçmiş hakkında bir anlayışa ulaşmayı hedeflediğimiz ve bu hedefin sosyal yeniden-inşayı (arkeolojik bulguları kendi bağlamlarına yerleştirmeyi) içerdiğini düşündüğümüz için geçmişi peşinen benimsenmiş bir çerçeveye uydurmaya çalışmadan, toplumsal hakkında esnek ve yorumlayıcı veri yaklaşımlarını mümkün kılan anlayışlar tasarlayarak başladık. Bizi arkeolojik araştırma-nesnesine duyarlı kılan bir teorik araçlar seti oluşturmak istiyoruz. Bu 6. Bölümün amacıdır.

Stil ve arkeolojik araştırma-nesnesinin yeniden konumlandırılması

7. Bölüm, Güney İsveç'te ilk çiftçilerin mezarlarının dışında bulunan seramiklerin stili ve seramik sanatı hakkındadır. Bu bölümün amacı; arkeolojik verilerle ilişkili temel bir kategorinin [stilin] karakterini belirlemek, stil ve tasviri toplumsal içinde kitapta daha önce ana hatlarıyla ortaya koyduğumuz terimler ve kavramlar aracılığıyla konumlandırmaktır.

Bağlam ve maddî kültür meselesi, 1980'lerin başlarında Britanya'da ve İsveç'te gerçekleştirilen bira kutuları araştırmamızda ön plândadır. Bira kutularını yorumlamak, bizi, kutuların üzerindeki yazılar, renk ve dış görünüm vb. etkenlerin yanı sıra reklâmcılık ve pazarlama, bira tüketim alışkanlıkları, psikiyatrik ideolojiler aracılığıyla sanayileşmiş refah devletinde büyük bir yolculuğa götürmektedir. Eserin, yani arkeolojik araştırma-nesnesinin karakteri, bira kutusundan onun tanıtıcı görüntüsüne, endüstrileşmiş üretimine, içeriklerine ve tüketim mekânlarıyla ilişkili çağrışımlarına kadar birçok faktörü yeniden konumlandırmayı gerektirir. Bu, bize göre, şeylerin başka şeylerle

bağlantılarını kavramaktan fazlası demektir. Arkeolojik kaydı [buluntuları] anlamada bağlamın temel önemde olduğu uzun zamandır kabul edilmektedir; arkeolojik kayıt basitçe keşfin maddî bağlamını –bulunduğu yeri ve tarihsel jeolojisini– veya ‘yeni arkeoloji’de öne çıkarılan “bir bağlam olarak sistemi” ya da post-prosedürel arkeolojide* vurgulanan “anlam kazandıran toplumsal bağlamları” içerir. Fakat bağlam nasıl tanımlanabilir? Bağlam bizi daima sabit bir biçimde yönlendiren, toplumsal veya başka türden istikrarlı bir nesneyi kendi özel bağlamı içinde yorumlamaktan uzaklaştıran bir bağlantılar ve ilişkiler çizgisi olarak tanımlanamaz. Bir bağlamın, yani belli anlam-yüklü ilişkilerin seçilmesi epistemolojik veya ontolojik bir ilke olmayıp, tamamen yorumlayıcı bir karardır; bu karar, amaçlarımıza ve ilgilerimize bağlıdır ve bunlar, kuşkusuz, bize ait bugün içinde alınan kararlardır. Bira kutuları üzerine yazımızda analitik, fakat parçalı bir anlatıyı tercih ettik, iki liberal kapitalist refah devletinin güzergâhlarına uzanan bir dekor sunduk.

Tepkiler ve eleştiriler

Gösterişli fakat önemsiz konularla meşgul olan, çokbilmiş, şüpheli ve içi boş kelime oyunları oynayan mesihçi propaganda meraklıları bilinçli olarak gerçeği yanıltıcı, mantıkdışı ve tutarsız retorikler içinde sunmuş, hevesli bir entelektüel yalancılığa meylenmişlerdir. Bunlar *Arkeolojinin Yeniden-İnşası*’ndaki ve daha sonra *Sosyal Teori ve Arkeoloji*’deki (1987) çalışmalarımız karşısında sergilenen bazı tepkilerdir. Özenli ve eleştirel tartışma ve inceleme Kristiansen (1988) ve Watson’ın (1990) çalışmalarında ve *Norwegian Archaeological Review* 22.1’deki makalelerde (1989) bulunabilir. Bize yöneltilen eleştirilerden bazılarını aktaracağız.

Stil

İtirazların büyük çoğunluğu stil konusundaydı. Basitçe retorik bir hareketi değil, sorgulayıcı, polemik, dogmatizme karşı bir çizgiyi seçtik. Yazma ve sunma stili bize arkeolojik çalışmanın anlam boyutunu gösterir; yaygın kabul gören liberal akademik tartışmanın sınırlarını zorlamaya ve arkeolojide ideoloji eleştirisi tekniklerini kullanmaya hazırдық. Ne bunu yaptığımız için ne de geleneksel arkeolojik söylemin kurallarını, örneğin aktardığımız bir çalışmanın kapsamıyla ilişkili kuralları, yıkmaya çalıştığımız için özür diliyoruz: 1. Bölümde Borges’inkine benzer ‘edebî yazım’ı kullanmamız eleştirildi.

* Yorumcu arkeoloji olarak da adlandırılır, arkeolojik teori içindeki arkeolojik yorumların özelliği vurgulanır (çev. not.).

Düşünmeden verilen tepkiler

*Arkeolojinin Yeniden-İnşası'*nı yazarken bizi benimsediğimiz konuma götüren süreci yanlış sunmamaya özel dikkat gösterdik. Felsefe, sosyal teori ve antropolojiyle ilgili okumalar yaptık, okularımız bu giriş kısmında daha önce ana hatlarıyla ifade edilen temel sorular ve sorunlar üzerinde düşünmek için bize araçlar sağladı; entelektüel bir harekete veya görüşe lüzumsuz sadakati ilân etmekten özenle kaçındık. Bu yüzden, Adorno, Benjamin, Derrida, Foucault, Giddens ve başkalarının düşüncelerini –çelişkili bir karışım olarak değil– eklektik bir biçimde kullandık. Yine de, tahmin ettiğimiz gibi (“Giriş”, s. 1) çalışmamız bazıları tarafından bir görüş tipi, isim veya yaklaşımla özdeşleştirilir.

Foucault, Barthes ve Derrida’dan alıntılar yaptığımızda nihilist post-yapısalcı edebiyat eleştirmenleri olduk. Siyasetten ve bağlılıklardan bahsettiğimizde siyasal propagandacılar olduk. Geç kapitalist toplumun özelliklerini ve ideolojilerini eleştirdiğimizde Sovyet Komünizminin savunucuları olduk. Genellemeyi ve kültürel evrimi reddettiğimizde tarihsel biricikliği savunanlar olduk.

Kuşkusuz, Jacques Derrida’nın bazı çalışmalarından etkilendik. Edebiyat eleştirisi tekniklerini arkeolojiye ithal ettiğimiz, nihilistler, ‘yapı-bozumcular’ olduğumuz, her şeyi eleştirdiğimiz, her şeyi yıktığımız iddialarının temelini bu etkilenmemiz oluşturur görünmektedir. Post-yapısalcıların yaptığı her şeyin bundan ibaret olduğu ve bizim de post-yapısalcı olduğumuz varsayılır; peki kesinlikle post-yapısalcı mıyız? Bu iddianın bir şekilde basitleştirici bir tepki olduğunu söylüyoruz.

Arkeolojinin bugüne dair olduğunu söylediğimiz için onu çağdaş siyasal konuların bir uzantısına indirgediğimiz iddia edildi ve bu sayede kuşkusuz ırkçı Nazi politikasının arkeolojik bir savunusunu yapan çağdaş Gerillalar olduk. Şu sorular soruldu –arkeolojik bilgi nasıl siyasal olabilir (çünkü bilginin zamandan bağımsız olduğu varsayılır)? Bugünü geçmişin (nesnel) bilgisinin arasına tıkmaya çalışmak geçmişin siyasal olarak güdümlendirilmesine kapıyı açmaz mı? Ve arkeolojilerin etik bir eleştirisini savunduğumuz – arkeolojilerin geçmişe varsayımsal toplumsal değerlerine ve değişim konusundaki tutumlarına göre yaklaştıklarını iddia ettiğimiz– için bir ‘entelektüel Stalinci’ olmakla, arkeolojik bir yaklaşımı, siyasal ideolojilerimize uygun olup olmadığına göre yargılamakla suçlandık.

Siyasî broşürcülük suçlaması ayrıca bugünü eleştirdiğimizde genişletildi. Meta formunun arkeolojiye taşınmasını, tüketimciliği, denetlenemeyen araçsal ve teknik akli ve günümüzdeki toplumların daha zararlı yanlarını sorguladığımızda Sovyet Komünizmini savunmakla (!) suçlandık. Böylece günümüzde Doğu Avrupa’nın siyasal modernleşmesi konusunda oldukça hatalı olduğumuz kesinlikle ispatlanmış oldu.

Bu arkeolojiye siyaseti 'sokma' suçlamalarını, iddialarımız karşısında verilen (zaten her zaman açıkça siyasal) aceleci aşırı tepkiler olarak görüyoruz; çünkü biz arkeolojik çalışmada, bugün ve geçmiş, toplumsal bağlam ve değerler arasındaki etkileşimi çok daha ayrıntılı ve titiz bir biçimde kavramayı öneriyoruz.

Genellemeye, kültürler-arası açıklayıcı şemalara ve kültürel evrime atfedilen rolü sorguluyoruz. 20. yüzyılda antropolojideki değişimlerle benzerlikler kurduğumuzda bireylere ve özgür iradeye odaklanan Boasçı tekilciler olarak yaftalandık. Düşünceler tarihi bir başka döngü içinde ilerler ve bizler, onun sadece herhangi bir parçasıyız; en iyisi hem genellikten hem de tekillikten bir şeyler içeren orta yoldur.

Diyaletik bir ilişki, (zorunluluk/özgür irade; toplum/birey; emik açıklama/etik açıklama veya özcülük/formalizm gibi) kutupları eleştiri üzerine kurulan argümanlarımız, bu etiketlemeyi kabul etmemizi engeller. *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda bu türden -tarihsel veya başka türde- kutupların en iyi biçimde nasıl anlaşılması ve tepki verilmesi gerektiği konusunda birçok açıklamamız yer almaktadır.

Eski nesnellik standartlarının sürdürülmesi

Arkeolojinin Yeniden İnşası'na yönelik bazı eleştiriler, nesnellik ve öznellik karşıtlığının aşılmasına itirazlar içermektedir. Nesnelliği sorguladığımız ve geçmişin öznел bir yeniden-inşasını savunduğumuz için idealizmle (arkeologların basitçe geçmişi icat ettiklerini iddia etmekle) ve rölativizmle (her özneliğin, her şimdinin kendine özel bir geçmişi olduğunu öne sürmekle) suçlandık. Bu suçlama siyasal propagandacılar olduğumuz suçlamasıyla ilişkilidir. Bize göre, arkeoloji bugüne dairdir ve bu yüzden "bugün içinde geçmiş" konusunda ahlâkî veya siyasî bir tavır almayı gerektirir; bugüne odaklı bir arkeolojiyi savunuyoruz. Bu argümanımızın öznел olduğu iddia edildi. Onların iddiasıyla, öncülümüze göre bugün ve değerler temelsiz ve özneldir. Soruyoruz - Değerler kesinlikle salt öznел midir?

Bütün bu sorunlar, *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda ele alındı; ayrıca bunları daha sonraki çalışmalarımızda soruşturduk (Shanks and Tilley, 1987; Tilley, 1989a, 1989b, 1989c, 1990a, 1990b, 1991a, 1991b, 1992; Shanks, 1992). Burada bu çetrefil sorunlar ağını peşinen benimsenen kategoriler ve karşıtlıkları sorgulayarak kavramaya çalıştığımızı tekrarlamakta fayda görüyoruz.

Uygulama problemi

Bazıları için çalışmalarımızda ortaya konulan sorunlar ilişkisiz, dikkat dağıtıcı, teorik gevezeliklerdir. Her şey önceden söylenmiştir. Çalışmalarımızda yeni hiçbir şey yoktur. Sadece gerçek arkeoloji yapmayı sürdürmemiz gerekmektedir.

Burada teorik ve pratik arasındaki ilişkiyle bağlantılı zorlu bir problem vardır. Gerçekte, ortalarda birçok soyut teori dolanmaktadır ve arkeoloğun kir ve toz arasından ortaya çıkardıklarından ayrı kendi-hâlinde-bir-dünya var görünmektedir. Aşağıda yorumlayacağımız gibi, *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda teorik ve pratik ilişkisine belli bir perspektif içinde yaklaşıyoruz. Yukarıdan aşağıya bir uygulamanın yerine aşağıdan yukarı bir teoriyi (arkeolojik çalışmanın belirli yönlerine teorik düşüncüyü uygulamayı) teşvik etmenin önemini vurguluyoruz.

Eleştirilerimize kimsenin inanmadığı

Arkeologların yaptıkları şeyleri teorik olarak ifade etmenin zorluğunu, inşa etmeye çalıştığımız süreçsel arkeolojinin gerçekte var olmadığı veya sınırlı olduğu eleştirisi açıkça göstermektedir. Kim daima bir pozitivistti? Kim daima matematik ve istatistiğin kurtarıcıları olduğuna inanıyordu? Kim matematik ve istatistiğin her zaman nesnel olabileceğine inandı? Bir yanlısamanın peşinden koşuyorsak eleştirilerimizden geriye ne kalacağı sorulabilir. Ve empirik bilimde yanlış giden nedir? Gerçek bir dünya olduğunu kabul etmek ve fikirlerimizin doğruluğunu onun üzerinde sınamak çok mantıklı görünmektedir (örneğin, bkz. Trigger, 1989; Renfrew, 1989; Watson, 1990). Arkeologlar geçmişin gerçekliğini asla nesnel olarak bilemez, ancak bilim yine de işe yarar. Bir yanlısamayla mücadele bile etmediğimiz, niyetimizin kendimize mücadele edecek yeni düşmanlar, belki de kendi siyasal amaçlarımıza ulaşabilmek için gerekçeler icat etmek olduğu söylenmektedir.

Bazıları gerçekte yazdıklarımızın doğru olduğuna inanmasa dahi, bütün bu eleştirilere *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda 'arkeolojik yazım' üzerine önemli birçok mevzuyu ele aldığımızı inandığımızı belirterek cevap veriyoruz. Elinizdeki kitabın kapsamı ve doğası bunun kanıtıdır. Televizyon ekranları işe yarar; lâkin bilim, detaylı bir 'pratik alan' ve algılama ve açıklama biçimlerinden sadece biridir. Muhtemelen arkeolojik bir geçmişe daha uygun başka girişimler de var ve bunları göstermeyi amaçlıyoruz.

Bir özeleştiri

Çalışmalarımıza gelen eleştiriler ve tepkiler, arkeologların kendi içlerinde ve aralarında büyük anlayış farklılıkları olduğunu açıkça göstermektedir. Arkeolojik disiplininin kültürü oldukça çeşitlidir. 1980'lerin ortalarındaki bu çeşitliliği kesinlikle göz ardı ettik, lâkin günümüzde geniş bir 'teorik tartışma topluluğu' ve izleyicisi oluşmuştur. Avrupa arkeolojisindeki çeşitliliğin bir kısmı editörlüğünü Ian Hodder'ın yaptığı 1991 tarihli *Son Otuz Yıldır Avrupa'da Arkeolojik Teori* adlı daha yeni bir kitapta değerlendirilmiştir.

Disiplindeki renk çeşitliliğinin nedeni, akademik tartışmanın değerini gereğinden fazla abartmamızla da ilişkilidir. Bu çeşitlilik disiplin içindeki çoğu kişiye ulaşmamakta ve bazıları arkeolojiye yabancılaşmaktadır. Teori ve pratik ayrılığı, salt akademik ve felsefi eleştiriyle (ikisi de zorunlu ve önemli olsa bile) sağlanabilecek bir şey değildir. Ve arkeolojide teori ve pratik ilişkisini *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda yeterince açıklığa kavuşturamadığımızı düşünüyoruz. İlk bölümlerdeki daha soyut bazı tartışmalarla son bölümlerdeki temel araştırmalar arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğini başarılı bir biçimde göstermedik, bu örtük kaldı. Yine de bu konu üzerine düşünmeyi sürdürdük (Tilley, 1991, Shanks, 1992).

Yaptığımız işin üzerinde düşünürsek, kitapla ilişkili çalışmamızın akademik konumunu bilhassa Britanya ve ABD'de arkeolojinin akademik yapısı üzerine eleştirilerimizi genişleterek daha kesin olarak belirleyebiliriz (*Norwegian Archaeological Review*'daki cevap yazılarımıza bakınız).

Disiplin içindeki değişimler ve gelişmeler

1986 Dünya Arkeoloji Kongresi ve kongreden sonra yayımlanan çalışmalar, arkeolojinin çağdaş ve uluslararası yerini oldukça belirginleştirdi (bkz. Miller, Rowlands ve Tilley [ed.] 1989; Layton [ed.] 1989a, 1980b; Gathercole ve Lowenthal [ed.] 1990). Kongredeki Kuzey Afrika'yla ilişkili tartışmalar ve akademik özgürlük ortamı, disiplinde benimsenmesi gereken politikanın ne olduğuyla ilişkili sorunları göz önüne çıkardı (Ucko, 1988): geçmişler ve bugünler arasındaki ilişkilere odaklanmak. Geçmişler ve bugünler arasındaki ilişkiler gözden geçirildi: Arkeolojik materyaller, eski yerleşim alanlarındaki kalıntılar ve mezarlıklar üzerinde Amerikan Yerlilerin iddiaları Kuzey Amerika'da önemli tartışma konuları hâline geldi. Tarihsel mirasa ve müzelerdeki sunumlara ilişkin düşüncelerin gelişkinlik düzeyi, bilhassa Britanya'da arttı (Hewison, 1987; Lumley [ed.] 1988; Pearce [ed.] 1989). Tarihsel mirası ve hem kamusal hem ticarî arkeolojiyi, 1990'lardaki arkeolojinin anahtar konuları olarak görüyoruz. Toplumsal cinsiyet arkeolojisi ve feminist perspektifler disiplin içindeki en önemli gelişmeleri (örneğin, bkz. Gero ve Conkey [ed.] 1991). Bu çalışmamızda cinsiyetçilikle ilgili mevzulara daha fazla yer ayırabildik. Eleştirel arkeoloji (tanım için, bkz. Leone, Potter ve Shackel, 1987) radikal tarihsel arkeolojik çalışmalar üretmeyi sürdürdü (Leone ve Potter [ed.] 1991). Post-yapısalcı arkeoloji, muhtemelen editörlüğünü Bapty ve Yates'in yaptığı 1990 tarihli kitapta doruğuna çıktı.

Neticede disiplin, arkeolojik geçmişe ilişkin ürettiği toplumsal açıklamalarla çok daha kapsamlı ve zengin bir alan hâline geldi. *Arkeolojinin Yeniden İnşası*'nda ele aldığımız problem türleri, özellikle teori ve pratik ilişkisi giderek daha ileri düzeylerde tartışılmaktadır. Beşerî disiplinlerde 'bilimsel anla-

ma'nun rolü ciddi tartışmaların yapılmasına açıktır. Geçmiş yazma ve sunma, deneyim ve birikim gerektiren bir tecrübedir. *Arkeolojinin Yeniden İnşası*, arkeolojik deneyim ve çalışmanın bu ve diğer boyutlarını açıklığa kavuşturabildiğinde ve bu türden girişimleri teşvik edebildiğinde bize salt kişisel doyumdan fazlasını sağlayacaktır.

- Bapty, I. and Yates, T. (ed.) (1990), *Archaeology After Structuralism*, Routledge.
- Gathercole, P. and Lowenthal, D. (ed.) (1990), *The Politics of the Past*, Unwin Hyman.
- Gero, J. and Conkey, M. (ed.) (1991), *Engendering Archaeology*, Blackwell.
- Hewison, R. (1987), *The Heritage Industry*, Methuen.
- Hodder, I. (ed.) (1991), *Archaeological Theory in Europe The Last Three Decades*, Routledge.
- Kristiansen, K. (1988), "The black and the red: Shanks and Tilley's programme for a radical archaeology", *Antiquity* 62: 473-482.
- Layton, R. (ed.) (1989a), *Conflict in the Archaeology of Living Traditions*, Unwin Human.
- Layton, R. (ed.) (1989b), *Who Needs the Past Indigenous Values in Archaeology*, Unwin Hyman.
- Leone, M. P. and Potter, P. B. (ed.) (1988), *The Recovery of Meaning Historical Archaeology in the Eastern United States*, Smithsonian Institution Press, Washington.
- Leone, M. P, Potter, P. B. and Shackel, P. A. (1987), "Toward a critical archaeology", *Current Anthropology* 28: 283-302.
- Lumley, R. (ed.) (1988), *The Museum Time Machine*, Comedia/Routledge.
- Miller, D, Rowlands, M. and Tilley, C. (ed.) (1989), *Domination and Resistance*, Unwin Hyman.
- Paynter, R. and McGuire, R. (ed.) (1991), *The Archaeology of Inequality*, Blackwell, Oxford.
- Pearce, S. (ed.) (1989), *Museum Studies in Material Culture*, Leicester University Press.
- Renfrew C. (1989), "Comments on archaeology into the 1990s", *Norwegian Archaeological Review* 22, s. 33-41.
- Shanks, M. (1992), *Experiencing the Past On the Character of Archaeology*, Routledge.
- Shanks, M. and Tilley, C. (1987), *Social Theory and Archaeology*, Polity Press, Cambridge.
- Shanks, M. and Tilley, C. (1989a), "Archaeology into the 1990s", *Norwegian Archaeological Review* 22 (1): 1-12.
- Shanks, M. and Tilley, C. (1989b), "Questions rather than answers reply to comments on 'Archaeology into the 1990s'", *Norwegian Archaeological Review* 22 (1): 42-54.
- Tilley, C. (1989a), "Interpreting material Culture", *The Meaning of Things*, (ed.) I. Hodder, Unwin Hyman.
- Tilley, C. (1989b), "Excavation as theatre", *Antiquity* 63: 275-280.
- Tilley, C. (1989c), "Discourse and power the genre of the Cambridge inaugural lecture", D. Miller *et al* (ed.)
- Tilley, C. (1990a), "On modernity and archaeological Discourse", I. Bapty and T. Yates (ed.)
- Tilley, C. (1990b), *Reading Material Culture*, Blackwell, Oxford.
- Tilley, C. (1991a), "Materialism and an archaeology of dissonance", *Scottish Archaeological Review* 8: 14-22.
- Tilley, C. (1991b), *Material Culture and Text The Art of Ambiguity*, Routledge.

- Tilley, C. (ed.) (1992), *Interpretative Archaeology*, Berg.
- Trigger, B. (1989), "Hyperrelativism, responsibility and the social sciences", *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 26 776-97.
- Ucko, P. (1988), *Academic Freedom and Apartheid*, Duckworth.
- Watson, R. A. (1990), "Ozymandias, king of kings: postprocessual radical archaeology as critique", *American Antiquity* 55: 673-689.

Giriş

Yeni arkeoloji'nin öğretileri ve değerleri yıkılma süreci içindedir; birçokları için bunlar hiçbir zaman kabul edilebilir olmamıştır. Hodder'ın *Eylemde Semboller* (1982b), *Sosyal Sistemlerin Evrimi* (Frieman ve Rowlands [ed.] 1978), *Sembolik ve Yapısal Arkeoloji* (Hodder [ed.] 1982) ve *İdeoloji, Güç ve Prehistorya* (Miller ve Tilley [ed.] 1984) gibi çalışmaları, yeni araştırma yönelimlerinin, toplumsal pratikler ve maddî kültür kalıpları arasındaki ilişkilerin analizi açısından değerli ve önemli olduğunu göstermiştir. Çoğu arkeolog bahsedilen çalışmaların 'yeni arkeoloji'yi karakterize eden araştırma türlerinden anlamlı ve önemli bir ayrılmayı temsil ettiğine ikna olmuştur; fakat onlar, hangi türden bilgidialarının geliştirebileceği konusunda belirsizlik içinde kalabilirler. Pozitivist ve işlevselci olmayan bir arkeolojinin epistemolojik ve metodolojik temeli üzerine hiçbir sistematik değerlendirme olmadığı doğrudur. Benzer şekilde, 'yeni arkeoloji'ye eleştiriler, büyük ölçüde, geçmişi anlamak için sistemler teorisi veya ekolojik çerçeveler gibi spesifik yaklaşımların yetersizliklerini göstermekle sınırlı kalmıştır. Temel önemde olan meta-teorik sorunlara, örneğin teori ve veri ilişkisine ve değerden-arınıklık fikrine fazla değinilmemiştir.

Elinizdeki kitap bir ölçüde bu boşluğu doldurmak için tasarlanmıştır. Bu kitabın amacı maddî kültürle sadece bir analiz nesnesi olarak değil, aynı zamanda anlam-yüklü bir toplumsal gerçekliğin oluşturucusu olarak ilgilenen bir sosyal arkeolojinin, hedeflerinden bazılarını, kavramsal yapısını, açıklayıcı içeriğini ve prosedürünü açıklığa kavuşturmadır. Amaç hem geleneksel hem de 'yeni arkeoloji'nin disiplinler pratiklerini sorgulamak ve radikal bir alternatif geliştirmektir.

Kitapta arkeolojiyle büyük ölçüde bağlantısız kalan veya hiçbir şekilde tartışılmayan bazı düşünce okulları ele alınmakta; bilim, eylem ve tarih felsefesindeki görüşlere, bazı Marksizm türlerine, özellikle eleştirel teori, hermeneutik ve yapısalcılığa referanslarda bulunmaktadır. Bununla beraber, kitap basitçe teorik bir çalışma değildir; aksine teorik akıl yürütme ile pratik araştırma işi –kazı veya analiz– arasındaki ya da uzman arkeologlar ve halk ara-

sındaki ilişkiyle bağlantılı mevcut engelleri ortadan kaldırma gerekliliği kuvvetle vurgulanmaktadır. Teori ve pratiği ilişkilendirme çabası kitabın temel özelliğidir. Kurulan bu teori ve pratik bağlantısı, problem-yönelimli hipotetiko-dedüktif yaklaşım gibi perspektifleri dönüştürmeyi içermektedir. Kitapta, teorilerin verilerle ve verilerin teorilerle dolaymlandığı ve aralarındaki bu bağlantının uygun bir açıklamasının, arkeolojiyi kendi tarihsel bağlamına yerleştirmeyi –çağdaş toplum içinde konumlandırmayı– gerektirdiği iddia edilmektedir. Arkeoloji, yerleşik görüşlerin patolojik uzlaşmaz ikili karşıtlıklarının (özne/nesne, olgu/değer karşıtlıklarının) sistematik bir eleştirisi aracılığıyla gerçekte neyin umut edilebileceğini, geçmiş ve bugün arasındaki aktif bir ilişki biçimini ortaya koyar.

Kitabın amacı refleksif bir arkeolojiye, eleştirel kendilik bilincine sahip bir arkeolojiye, katkıda bulunmaktır. Kitapta geçmiş araştırma için geliştirilen uygun bir kavramsal ve teorik çerçevenin “bugün içinde profesyonel bir disiplin olarak arkeoloji” üzerine düşünmeyi içermesi gerektiği öne sürülmektedir. Geçmiş hakkında bilgi elde etme süreci, bu profesyonelleşme sürecinin bugün içinde kazandığı anlamı, biçimi ve bağlamını araştırmaya bağlıdır.

Bu kitap, ister arkeologlar ister düşünürler ister sosyologlar olsun, başkalarının argümanları ve görüşleri üzerine bir tartışma veya onların açılması değildir; kitap, bir yorumlama girişiminden ziyade eleştirel bir karşılaşmadır. Çalışmaları ve fikirleri, kendi ilgi konularımızı geliştirme ve açıklamanın –geçmişteki ve bugünkü *insanlığa* saygı gösteren, bugüne anlamlı katkıda bulunabilecek bir arkeoloji inşa etmenin– araçları olarak görüyoruz. Yerleşik bir felsefi ya da sosyolojik grupla ittifak kurmakla ilgilenmiyoruz. Doğal olarak, başka yazarların belli yaklaşımlarını paylaşıyor; fakat kendi çalışmamız için bir isim bulmaya çalışmıyor, bir ‘düşünce okulu’ veya ‘paradigma’ geliştirdiğimizi iddia etmiyoruz. Sadece bunu yapmaya fazlasıyla hazır ve istekli başkaları elbette olacaktır.

Kitaptaki bölümler, kendi içlerinde bir bütün oluşturan ayrı yazılar biçiminde düzenlenmiştir ve her birinde belli sorunlar ele alınmaktadır. Bu, bölümlerin herhangi bir düzen içinde okunabilecekleri anlamına gelmektedir. Kitap boyunca bölümler arasında bağlantılar kuruldu; bir bölümde kısaca değinilen sorunlar, başka bölümlerde ayrıntılı olarak ele alındı ve tartışıldı. Bölümlerin kendi içlerinde yaklaşık bir bütün oluşturduklarını söylemek birbirleriyle gelişigüzel bir ilişki içinde yer aldıkları anlamına gelmez. Kitabın büyük bir kısmından yararlanmak isteyen okuyucu, sunulduğu biçimiyle onu başından sonuna kadar takip edecektir. Bu şekilde düzenlerken kitabın farklı düzeylerde hem bağımsız bölümler olarak hem de bir bütün olarak incelenebileceğini umut ediyoruz. Parçaları, oldukları şey kılan, bütünle maddî ilişkilidir.

Dört kısımdan meydana gelen bir yapı oluşturduk. Kısım I, ontoloji ve tarih-yazımıyla ilişkili sorunlarla başlamakta ve bu kısımda arkeologlar ve tarihçilerin geçmişi nasıl kavradıkları değerlendirilmektedir. Bu kısımda 'zaman', 'yazarlık', 'geçmişin korunması' ve 'arkeolojinin meşrulaştırılması'yla ilişkili sorunlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 2. ve 3. bölümlerde 'yeni arkeoloji'de geçmişe yaklaşım biçimi ele alınmıştır. 'Yeni arkeoloji'nin –pozitivist-epistemolojisinin ayrıntılı ve kapsamlı bir eleştirisini yaptık ve temel bir sorunla –değerden-arınıklık ve nesnellik problemiyle– yüzleştik. 1. ve 3. bölümlerde eleştirdiğimiz bu yaklaşımlara, geçmiş ve bugün ilişkisi konusunda tamamen farklı bir anlayıştan hareketle karşı çıktık; eleştirel ve refleksif bir arkeoloji öneriyoruz. Son olarak, ilk üç bölümde ele alınan meseleler, arkeolojik araştırmanın ideolojik ve siyasal içerimlerinden ve çağdaş kapitalizmin katılımcıları olarak arkeologlardan bağımsız değildir. Bundan dolayı 4. Bölümde, akademik arkeoloji ile tarihî eserlerin halka sunulması arasındaki ilişkiye baktık; serginin estetiğine odaklanarak müzelere ilişkin bir dizi yorumlayıcı inceleme sunduk ve müzede, geçmiş ve bugün arasında yaratıcı, fakat ideolojik olmayan bir ilişki kurulabilmesinin yollarını göstermeye çalıştık.

Kısım II'de 1. Bölümde, ana hatlarıyla sunulan eleştiriler ve alternatifler bağlamında gerçek bir sosyal arkeolojinin felsefi ve kavramsal bir temeli ortaya konulmaktadır. 5. Bölümde arkeolojinin yorumlayıcı bir pratik olması gerektiği öne sürülmekte, teori ve veri ilişkisi ele alınmaktadır. 6. Bölümde sosyal arkeolojinin araştırma-nesnesi problemi ele alınmakta ve maddî kültür ve toplumsal ile bağlantılı bir dizi kavram sunulmaktadır.

Kısım III'te maddî kültüre ilişkin iki temel analiz yer almaktadır: (1) Güney İsveç'te neolitik dönem seramik çömlekler üzerindeki tasvirler ve (2) çağdaş Britanya ve İsveç'te bira kutuları tasarımı. İki analizde de önceki bölümlerdeki tartışmalardan yararlandı ve bu tartışmalar açıldı. Bununla beraber, elinizdeki kitabı basitçe verilerin yorumlandığı bu bölümlere referanslarla değerlendirmenin mümkün olmadığını belirtmemiz gerekir. Bu bölümler, kitabın kalan kısmının değerinin veya başka bir yönünün empirik bir 'sınaması' değildir. Onlar basitçe, kitabın diğer bölümleri gibi, "arkeolojik geçmiş ve bugün" ile eleştirel bir karşılaşmadır.

Kısım 4 bazı son sözleri içermektedir.

Çerçevemiz geçici, kırılğan ve eksiktir, 'geçmiş' ve 'bugünkü geçmiş' ile kişisel bir yüzleşmenin ürünüdür. Zaten hiçbir çalışma bundan fazlası olamaz, çünkü hiçbir nihaî cevap yoktur. Duygularımız ve düşüncelerimizi, başkalarını yetersiz olduklarını söylediğimiz şeyler üzerinde düşünmeye ve görüşlerini uygulamaya ve daha fazlasını yapmaya teşvik etmesi umuduyla sunuyoruz. 'Geçmiş' ihtimallere yolu açar. Bu ihtimali hayata geçirmemiz gerekir. Zaten bu amaçla yazdık.